

da se ophodi prema prirodi tehnike. Možda bi najbolje bilo reći da je tehnika u biti nešto vrlo dvosmisleno, pa i zagonetno. Ali dvosmisleno je i svekoliko čovjekovo postojanje. Dvosmislena je i svakako zagonetna i sama umjetnost. Sve to potvrđuje i sam razvitak moderne i suvremene umjetnosti. Mnoge i različite umjetničke tradicije stalno se obnavljaju (ili će se prije ili poslije obnoviti), dok se u isto vrijeme iskušava i traži nešto novo, možda i nemoguće. I ova tvrdokorna traženja li pustolovine imaju sada već prilično dugu tradiciju.

Kako smo vidjeli, Tin Ujević predviđa, proriče u budućnosti totalnu socijalizaciju umjetnosti, koju tumači kao potpuno jednaku raspodjelu estetskih uživanja. Ovaj aspekt njegove teze danas je neobično aktualan. Nigdje, dakako, ne govori jasno o temeljnim promjenama u sferi proizvodnih odnosa, sustavu vlasništva nad sredstvima za proizvodnju i korjenitoj promjeni u organizaciji cijelog društva. On samo maglovito naviješta bolje organizirano društvo. Uprkos svemu, njegova vizija buduće totalno socijalizirane umjetnosti pretpostavlja nužno takav oblik i tip društvene organizacije koji ne možemo nazvati drugačije nego socijalističkim društvom. Pri tome umjetnost nekako dobiva posebnu, donekle sudbonosnu ulogu. U posljednjoj fazi svoga razvitka, kako pobliže tumači Ujević u svom trećem polemičkom članku *Bezutješni krug* (SD, sv. XIV, str. 62), umjetnost „osjeća da je već nadmašila život i traži od njega da postane ravan umjetnosti, da se poljepša i preobrazu u jedan sklad“.

Očito je da Tin Ujević na svoj pjesnički, vizionarski način predviđa svojevrsni socijalistički preobražaj društva. Samo, jasno je i to da ne polazi sa stajališta neke teorijski valjano izgrađene nauke o društvu. Ne oslanja se na temeljne spoznaje historijskog materijalizma. On promatra buduće društvo samo u horizontu korjenite preobrazbe umjetničkog stvaranja i sveopćeg, potpunog podružtvovljenja estetskog uživanja. O nužnim promjenama u proizvodnoj bazi i svim društvenim odnosima, koje zahtijeva totalno socijalizirana umjetnost, nigdje se ne govori. Sve to čini njegovu viziju buduće umjetnosti barem donekl bliskom velikim snovima socijalnih utopista prošlog stoljeća. Budući da u njegovu viziji buduće umjetnosti estetski užitek ostaje temeljno načelo totalne socijalizacije, nameće nam se misao o stanovitoj srodnosti te vizije s neobičnim projektom posve hedonističke civilizacije kakvu je zamislio Charles Fourier. Upravo u naše dane takve li slične ideje dobile su priličnu, negdje i vrlo veliku popularnost, napose među omladinom.

Bilo bi sasvim promašeno prigovoriti jednom pjesniku što nije zasnovao svoje viđenje, svoj san i slutnju, na nekoj znanstvenoj teoriji, što bi bilo prirodnije nego to da pjesnik u ovom slučaju misli pjesnički, dakle, prvenstveno u svjetlu zanosne utopije, u znaku velikog mita. Ne bismo nikako smjeli u ovoj prilici zaboraviti da je i Marx zamišljao potpuno razvijeno komunističko društvo, dakako u idealnom obliku, kao društvo pune slobode u kojemu ljudski rad, proizvodnja i sam život čovjeka postaju nešto slično stvaralačkoj umjetničkoj djelatnosti, dakle pjesništvo u najdubljem, izvornom smislu riječi.

Kada se sve uzme u obzir, mogli bismo Ujevićevu viziju budućnosti umjetnosti označiti kao svojevrsnu panestetičku utopiju koja se zasniva na vjeri u snagu tehnike i nove industrijske civilizacije. Zanimljivo je da se taj veliki pjesnik u jednom trenutku, napustivši čvrsta uporišta u tradicionalnoj estetici i pouzdanim shvaćanjima o pjesništvu, čudno prepuštio novovjekom mitu znanosti i tehnike. Da tako kažemo: oslobodivši se mita o svetoj i drevnoj umjetnosti i poeziji, podlegao je jednom drugom mitu, jednoj drugoj velikoj iluziji.

Ekstremne struje i traženja u suvremenoj umjetnosti idu zapravo drugim putevima nego što je to predviđao Tin Ujević u svojoj panestetičkoj utopiji. U njegovu viđenju, buduća umjetnost, kakva god ona bila u sintezi s tehnikom, ostaje čvrsto povezana sa sferom estetskog uživanja. A u mnogim stvaralačkim traženjima današnjice estetsko uživanje potiskuje se kao nevažno (u relaciji sa zahtjevima bilo koje publike), ili se potpuno gubi, čak i programatski odbacuje.

Možda će Ujevićeva vizija buduće umjetnosti jednoga dana biti barem u nekoj mjeri ostvarena. Dakako, sa svim onim sličnostima, preinakama i razlikama koje budućnost uvijek ljudima donosi. Ta utopija djeluje svakako neobičnom snagom privlačnosti na našu maštu i osjećaje. Vjerojatno stoga što nije bez dalekih, pomalo tajnovitih suglasja s prastanim mitom o zlatnom dobu sreće i mira. Da je skriveni odsjaj prastorog mita imao u jednom trenutku za Tina Ujevića neobičnu, gotovo magičnu moć, to se može zaključiti po činjenici da je taj veliki pjesnik, koji je žrtvovao svoj život poeziji, u jednom času proročke zanesenosti bio spreman žrtvovati poeziju radi veličanstvenog pjesničkog sna u kojem su ljudsko društvo i umjetnost napokon pomireni, postaju jedno, sama poezija sretnijeg i boljeg života.

opiranje nade

mihail avramesku

ŠATOR PREDVEČERJA

*Pod sivim večernjim šatorima
kao testera glas vrane
raskida trake bolesne svetlosti.
Nijedan list ne drhti više u vazduhu
ne čuju se više ni ptice u žbunju
u prividenja masla pretvara drveće
a prividne senke
klize kroz sito mraka*

*Tada se sakriješ iza zidova
Prilepiš uvo na raspuklinu maltera,
meriš dubinu žalosti,
sa ispreplitanim koracima
kroz crne uglove
udaraš se o stvari
koje ti izlaze u susret.
Zaustavljaš se zatim uperenim očima
u nered koji te obuhvata,
pokušavaš da skloniš
rđu sa sećanja,
da otkriješ neprohodne puteve
senki
milovanja
tuge.
A sve je uzalud
jer truo plod
rođen na mrtvoj grani sudbine
pokrio ti je
i vreme
i put.
Da stojiš ispred skrivenog puta
nevidljivih kapija
kao brod s izgorelim jedrima
na pragu primamljivih mora.*

OPIRANJE NADE

*Ne postoje više pobjede
ne postoje više gubici
ne postoje više nadanja.
Vode smrti su isprljale
koru naših nadanja
iskrvavljena srž ljubavi
sa osušenim košticama
sa presušenim sevom
ne vene više
nijedno ispunjenje.
Prema kakvoj crnoj raskrsnici
budavi vetrovi
su razneli moje nadanje?
Okrenem minutar
ka zalasku sunca
i napregnut slušam
ludo okretanje
kroz zbijene noći
preliveno jankom
na ivici reke.*

DUBINA TRENUTKA

*Vrati mi izgubljeni san na meridijanima
sveta.
Uzalud sam tražio nova značenja
pod namrštenim nebom
Severa
pod nebom Juga
munjama osvetljenim
Uzalud sam prešao
mora i okeane
odmarao na grivama planina
srčuci iz dubine trenutka čutanje.
Nevina se deca igraju
na svim značenjima sveta
kao što se sa zmajem
ili krugom igraš.
Kad porastemo
izgubimo sve što smo dobili
kao neprocenjen dar nevinosti
Izgubimo san
Širi se na nemu maglu tame
bez puta
na umorne slojeve
na mrtvo lišće.*

BELESKA O PESNIKU:

Zbirkom pesama *Sator predvečerja*, Mihail Avramesku predstavlja se kao pesnik potpune umetničke zrelosti. Jedinstveniji nego ikada, na jednakoj razdaljini između tradicionalizma i modernizma, njegov supstancijski romantizam, najčešće filtriran — dostigao je sada sopstvenim prepoznatljiv ton. To je, bez razmišljanja, plod dvostruke vrline: velikodušno otvaranje, posmatranje iz svog ugla nemira i eksperimenata koji karakterišu našu epohu; unutrašnja ravnoteža koja rezultira iz originalnog rešenja ekstremnih zahteva ili, više, pesničke svesti.

Jedinstvo knjige osigurava svojstveni lirizam i stav, talno obnavljan, ali isti u suštini, prema svetu: osećanje filozofske zbuđenosti za svet koji ga okružuje, za pokušaje da im otkrije najdublji smisao, smisao postojanja. I zaista, u više pesama Mihail Avramesku predstavlja okolini univerzum kao skup čudnovatih stanja, kao „figuru“ koja krije svoj smisao, ali ga ispoljava u demantnoj formi. *Cvetovi postaju sve čudniji (i ne razlikuju se više po mirisu)*, piše on u prvim stihovima svoje knjige (*Nema praznina*), uvodeći tako glavni „motiv“ svoje lirске meditacije: rušenje savesti koja iskazuje nepostojanje cilja, jedan konformni apsurd instaliran u rime, pritišćuću impresiju „hladnoće i smrti“ koju oseća duhom. Bizarnost sveta prevedena u elokventnim vizijama *Da li ste videli pticu pretvorenu u zvezdu (u trudu da postane ponovo ptica? (Metamorfaza)*, ili *Prijatelj mi je ponekad čuo (zvuke sa druge planete ...)* Svetovi su imali ulogu štafete (*Transfiguracija*), ili *Jednog dana pružila si mi čudan zagrljaj (I činilo mi se da svet ide napred) kroz pustinju vremena, pijan brod (sa svetlećim jedrima u podne)*...

Ponekad se pesniku čini da je otkrio odgovor na sva mučna pitanja koja postavlja „apsurdna figura“ realnosti. Zapravo, nedostatak cilja ovog sveta je prividan. „Dubina trenutka“ nam se čini praznom, samo zato što nismo više u stanju, poput dece, da je ispunimo sopstvenom supstancijom.

Poslednja tačka ovog lirizma je dotaknuta onda kada Mihail Avramesku upotrebljava jedan adekvatniji način, lirsku parabolu. Primer za to je pesma *Ahil, za ba i moja sreće*.

Pored ovog lirizma misli, u *Satoru predvečerja* prepoznajemo i mnoge pesme jedne starije poetske linije Mihail Avrameskua.

Štefan Aug. Doineš

Prevela: Ileana Ursu